

SVERIGEDEMOKRATERNA OCH IDÉN OM EN GEMENSAM VÄRDEGRUND

Vad rörde sig Sverigedemokraternas framgångar i det svenska riksdagsvalet om? Missnöje? Men även missnöjet uttrycker sig på något sätt. Och i Sverigedemokraternas fall anknyter man alldeles uppenbart till ett bestämt filosofiskt tankegods. Även om partiets principprogram innehåller gott om historiskt välbekanta tankegångar av nationalistiskt och socialkonservativt slag, var det dock först när partiledaren Jimmie Åkesson i en debattartikel i Aftonbladet använde sig av termen "oikofobi", myntad av den brittiske filosofen Roger Scruton, som det här faktumet började uppmärksammas. Så vad betyder det här?

Text: Hugo Strandberg

B

egreppet oikofobi skapade Scruton uttryckligen som ett sätt för den som blivit beskylld för xenofobi att kunna slå tillbaka: "om du säger att jag är rädd för det främmande säger jag att du är rädd för hemmet." Den här rädslan tar sig enligt Scruton många former, men kanske kunde man särskilt lyfta fram den form som kommer till uttryck i en kulturell hemlöshet, en flykt från det egna till förmån för universella värden. (Att han på andra ställen betonar just dessa universella värden gör saken minst sagt förvirrad.)

Här anknyter Scruton, utan att så vitt jag vet nämna det direkt, till en bekant form av filosofisk kulturkritik med rötter i den tyska romantiken. I kontrast till vad man såg som fransk, och i grunden romersk, rationalism, förkroppsligad i ingenjören och militären, ville man ställa en tysk, och i grunden grekisk, kultur- och historie-medvetenhet, förkroppsligad i dikteren och tänkaren. Problemet var bara att vår värld i sin helhet nu alltmer har kommit att präglas av det rationalistiska och rotlösa. Uppgiften var därför att återvinna den harmoni man inbillade sig fanns i det gamla Grekland; att från den moderna tidens individualism, atomism och teknikdyrkan hitta tillbaka till en organisk, kulturell helhet, där splittringen mellan människa och människa och mellan människa och natur har övervunnits. (För en av de märkligare former vissa aspekter av den här tankegången har tagit, se **Heideggers** *Wege zur Aussprache*.)

I sin tidiga romantiska fas ger Hegel uttryck för en del av de här tankarna. I *Der Geist des Christentums und sein Schicksal* låter han den bibliske **Abraham** bli symbol för den rotlösa människan, den människa som inte har något hem utan är en främling på varje plats och för alla människor, som inte vill kännas vid några lojalitetsband utan endast lever med blicken mot det hinsides.

I Sverigedemokraternas principprogram kan vi mycket riktigt finna hur samma sak betonas gång på gång: ett harmoniskt liv är för individen bara möjligt i gemenskap med andra människor hon identifierar sig med kulturellt och historiskt. Och därför är mångkultur ett problem. (Scruton är luddigare. Möjligen ska man förstås honom så här: för egen del, eftersom han har haft förmånen att bli invigd i den västerländska högkulturen, har han inte något större behov av en sådan identitetskultur, medan på en mer allmän nivå en förlust av folkliga kulturella mönster leder till

Paradoxen är alltså att när Sverigedemokraterna säger sig vilja bevara den svenska kulturen genom att göra en skarp skillnad mellan det som hör till den och det som inte gör det, gör de den till något som är främmande för alla.

att högtider inte kan firas på annat sätt än med en ölburk i handen. Också för Scruton blir hur som helst immigration och mångkultur ett problem.)

Men mycket är minst sagt konstigt i den här beskrivningen. För om kultur är något som påtvingas mig utifrån, då blir ju varje kulturell form, oavsett var den kommer ifrån, något jag kommer att se som främmande och känna mig hemlös i. Paradoxen är alltså att när Sverigedemokraterna säger sig vilja bevara den svenska kulturen genom att göra

en skarp skillnad mellan det som hör till den och det som inte gör det, gör de den till något som är främmande för alla. För de kulturella former som inte är mig främmande är de som inte påtvingas mig utifrån, utan som jag själv är med om att skapa. Från ett utifrån-perspektiv kan jag beskriva en kultur som något regelstyrkt, men den kultur som är min egen förhåller jag mig inte så till. Den kultur jag

Det är i de diskussioner som vi för med varandra som det visar sig om det är möjligt att komma överens och hur det i så fall skulle gå till. Det kan inte finnas villkor för en sådan diskussion, eftersom det är just i diskussionen vi kan komma fram till vad som kan och inte kan vara villkor för olika saker.

är hemma i är alltså den som inte har en bestämd form; kultur är inte något som är, utan något som vi gör. I relation till en kulturell tradition betyder det att det är just den tradition som jag inte tar över som den är utan som jag vill förändra och förändrar som är min. Att läsa en roman är inte bara att läsa den, utan också att förhålla sig till den genom att fundera över vad man har läst och diskutera den med andra. Och därför är begrepp som "identitet" och "harmoni" väldigt vilseledande i det här sammanhanget. (Om man ville göra en kulturkritisk poäng skulle den alltså snarare riktas mot hur kultur ersätts av konsumtion, där jag blir en passiv mottagare istället för att själv vara medskapande.)

Här skulle dock både Scruton och Sverigedemokraterna komma med en invändning. Det jag just sagt skulle låta för individualistiskt. För dem är det däremot av helt central betydelse att det finns något sådant som en gemensam kultur byggd på gemensamma värderingar, annars finns det inte något sådant som demokrati. Tankegången verkar vara att för att demokratisk debatt ska kunna finnas, måste det finnas gemensamma värderingar vi kan hänvisa till i den debatten, så att det går att skilja mellan bra och då-

liga argument. Näst efter "nation" och "kultur" är också "värderingar" det viktigaste begreppet i Sverigedemokraternas principprogram.

Här gör dock Scruton en poäng som är bra och viktig, och som utan att han märker det raserar hela den tankestruktur han annars byggt upp. Han påpekar att upplevelsen av att vara ställda inför frågor som angår oss alla är "pre-political ... It unites left and

right". Poängen är, såsom jag skulle uttrycka den, att om jag närmade mig politiken på ett helt individualistiskt sätt kunde jag inte sägas vara oenig med andra. Då skulle det bara vara olika individuella intressen som krockade med varandra. Om vi är oeniga med varandra, betyder det att vi förhåller oss till en fråga som angår oss båda, en politisk verklighet vi har ansvar för tillsammans. Men det betyder att den här känslan av ansvar och av att trots allt

höra samman inte är baserad på värderingar, varken av universellt eller av kulturbundet slag; det är den som gör olika värderingar möjliga, och den är därför inte själv en värdering. Av samma skäl förutsätter inte en demokratisk debatt att det finns gemensamma värderingar vi kan hänvisa till. Det är i de diskussioner som vi för med varandra som det visar sig om det är möjligt att komma överens och hur det i så fall skulle gå till. Det kan inte finnas villkor för en sådan diskussion, eftersom det är just i diskussionen vi kan komma fram till vad som kan och inte kan vara villkor för olika saker. (Hegel antyder faktiskt den här poängen när han inte låter sin politisk-historiska redogörelse i *Phänomenologie des Geistes*, där den grekiska stadsstatens sammanbrott och Romarrikets uppkomst utgör syndafallet, sluta i någon ny på värderingar byggd gemenskap, utan i begreppet "förlåtelse".)

Därmed kunde man säga att demokratisk diskussion har samma paradoxala karaktär som kultur: min känsla av hemmahörighet kommer som allra tydligast till uttryck när jag inte trots, utan just för att jag står i konflikt med gängse värderingar arbetar för att den verklighet vi delar ska bli bättre.

Den bibliske Abraham visar sig så till vida inte alls vara en symbol för den rotlöse, som den tidige Hegel tänkte. Att Abraham inte hänger upp sin hemmahörighet på några yttre tecken – såsom plats, sedvänjor eller etablerade religionsformer – gör det tvärtom möjligt för honom att direkt och oförmedlat förhålla sig till andra människor. Och inte för intet har han därför blivit en symbol för gästfriheten. ■

F

Litteratur:

G.W.F. Hegel, *Frühe Schriften (Werke 1)* (Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1986).

G.W.F. Hegel, *Phänomenologie des Geistes (Werke 3)* (Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1986).

Martin Heidegger, *Aus der Erfahrung des Denkens (GA 13)* (Frankfurt a.M.: Vittorio Klostermann, 2002).

Roger Scruton, *England and the Need for Nations* (London: Civitas, 2004).

Roger Scruton, "Immigration, Multiculturalism and the Need to Defend the Nation State", *The Brussels Journal* <www.brusselsjournal.com/node/1126>.

Roger Scruton, *Kultur räknas: Tro och känsla i en belägrad värld, övers. Lars Ryding* (Stockholm: Atlantis, 2009).

Sverigedemokraternas principprogram 2005, <<http://sverigedemokraterna.se/varasikter/principprogram/>>.

Jimmie Åkesson, "Muslimerna är vårt största utländska hot", *Aftonbladet* 19.10.2009.